

Warszawa, 24 sierpnia 2022r.

dr hab. Bartłomiej Biskup
Wydział Nauk Politycznych
i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Warszawski

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Natalii Barnat, *Parlamentarzyści z województwa podkarpackiego w latach 1999 - 2015*, ss. 320

Promotor: prof. dr hab. Paweł Grata

Problematyka dysertacji mgr Natalii Barnat, dotycząca działalności parlamentarzystów z województwa podkarpackiego po przemianach ustrojowych 1989 roku, jest warta badań w kontekście systematyzacji wiedzy z zakresu najnowszej historii politycznej oraz działalności, jaką podejmują politycy lokalni w wymiarze ogólnokrajowym. W swojej recenzji odniosę się do uzasadnienia wyboru problemu badawczego, zawartości rozprawy, metodologii oraz aspektów formalnych pracy. Wnioski końcowe będą zarówno podsumowaniem, jak i rekomendacją formalną dotyczącą dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.

Uzasadnienie wyboru problemu badawczego

Magister Natalia Barnat swoją dysertację poświęca parlamentarzystom z województwa podkarpackiego i ich działalności. Celem jest „możliwe kompleksowe przedstawienie działalności i aktywności parlamentarzystów z Podkarpacia (województwa podkarpackiego) z lat 1999 – 2015” (s. 4). Doktorantka pisze też, że „jednym z celów pobocznych pracy było znalezienie odpowiedzi na pytanie, jakie były przesłanki do tego, aby województwo stało się tzw. bastionem PiS na kolejne lata” (s. 5). Następnie zaznacza, że „przedmiotem rozprawy było zebranie informacji na temat posłów i senatorów, którzy pełnili swoje kadencje (może raczej mandaty – przyp. BB) we wskazanych latach” (s. 5), by następnie wrócić do celów, jakim była analiza

aktywności parlamentarzystów oraz ocena ich wysiłków i pracy „przede wszystkim nad projektami dotyczącymi mieszkańców Podkarpacia” (s. 5) oraz badania nad ich zaangażowaniem w prace plenarne izb, działalność w komisjach oraz władzach wykonawczych. Autorka stawia również pytanie badawcze o to, „które inicjatywy i projekty dotyczące Podkarpacia zajmowały polityków najbardziej” (s. 5). W uzasadnieniu słusznie zwraca również Doktorantka uwagę na brak w polskiej historiografii prac, które dotyczyłyby przedmiotu dysertacji (s. 9), co uzasadnia powstanie rozprawy, jako wypełniającej istotną lukę w literaturze przedmiotu.

Patrząc z poziomu analizy całej dysertacji, cele, pytania badawcze i uzasadnienie wyboru tematu należy uznać za logiczne i uzasadnione. Jednak w ich sformułowaniu i kolejności pojawia się pewien chaos. W moim odczuciu należałoby jasno określić (nawet enumeratywnie) cel lub cele, przedmiot oraz pytania badawcze, nie powodując u czytelnika konieczności „doszukiwania się” tych elementów w różnych miejscach we wstępie. Widząc bowiem na przykład sformułowanie „jednym z celów pobocznych” (s. 5), uważny czytelnik dopytuje od razu o inne cele poboczne, które nie są już wymienione *explicite*, itd.

Ocena zawartości i struktury rozprawy

Recenzowana rozprawa składa się z pięciu rozdziałów (podzielonych na podrozdziały), wstępu, zakończenia, wykazu źródeł oraz aneksu.

W rozdziale pierwszym mgr Natalia Barnat analizuje przemiany polityczne w Polsce południowo-wschodniej w latach 1989-1999, czyli od przemian ustrojowych po „okrągłym stole”, do powstania województwa podkarpackiego. Rozpoczyna, posiłkując się uznaną literaturą przedmiotu, od przemian politycznych na arenie ogólnopolskiej związanych z upadkiem PRL, pierwszymi i kolejnymi wyborami w tym okresie oraz podstawami i zasadami, na jakich kształtował się ustrój państwa polskiego, biorąc pod uwagę zarówno władzę centralną, jak i samorządową. Szczególnym obszarem zainteresowania Doktorantki jest partycypacja wyborcza. Następnie dokonuje przeglądu życia politycznego Polski południowo-wschodniej w tym czasie, diagnozując przeróżne czynniki i tematy na to życie wpływające, jak też analizując wyniki wyborów oraz życiorysy osób, będących ówczesnie w elitach politycznych. Analizuje również wyniki wyborów na Podkarpaciu w kontekście dominujących sił politycznych i różnic, jakie można było dostrzec w głosowaniach na arenie ogólnopolskiej i w regionie południowo-wschodnim. Bardzo interesujący dla politologów i historyków jest

szczególnie podrozdział 1.3, w którym Autorka prezentuje najważniejszych polityków z Podkarpacia mających udział we władzy, zarówno ustawodawczej, jak i wykonawczej, w Polsce. Mgr Barnat szczegółowo bowiem, a jednocześnie syntetycznie przedstawia te osoby oraz tematy (w tym również te dotyczące regionu), którymi się one zajmowały w czasie swojej pracy politycznej. W podsumowaniu rozdziału Doktorantka zwraca uwagę na wysoki poziom partycypacji wyborczej mieszkańców regionu oraz niewielki (w porównaniu do procentowego udziału) poziom uczestnictwa polityków z Podkarpacia w odgrywaniu ważnych ról politycznych na arenie ogólnopolskiej. Jak pisze: „Niestety spora część polityków z Polski południowo-wschodniej na pierwszych stronach (...) gazet pojawiała się nie dzięki swoim działaniom na rzecz obywateli, a głównie w związku z aferami, w które byli zamieszani” (s.62).

Rozdział drugi poświęcony jest analizie życia politycznego w województwie podkarpackim od momentu jego powstania w 1999 roku, do roku 2015, czyli roku zakończenia analizy badawczej w pracy. Autorka analizuje terytorium geograficzne województwa, jego skład, rys historyczny i gospodarczy oraz czynniki wpływające na jego rozwój. Konstatuje, że „przynależność do tzw. ściany wschodniej świadczy o jego niskim poziomie rozwoju gospodarczego i społecznego, który jest cechą charakterystyczną tego regionu od wielu stuleci” (s. 76), ale XXI wiek to szansa związana z Doliną Lotniczą i innymi czynnikami, na które wpływ mogli mieć również politycy z regionu. Następnie Doktorantka analizuje scenę polityczną województwa, dzieląc ją na dwa okresy: lata 1999 – 2005, kiedy to preferencje wyborcze były zmienne (od AWS do SLD) i opierały się na podziale na ugrupowania postsolidarnościowe i postkomunistyczne, oraz drugi okres przypadający w latach 2005 – 2015, kiedy to dotychczasowy podział polityczny zmienia się w bipolarną rywalizację Platformy Obywatelskiej i Prawa i Sprawiedliwości. Autorka analizuje występujące w tym czasie na Podkarpaciu preferencje polityczne, programy wyborcze, sprawy którymi zajmowali się politycy istotne dla województwa i jego mieszkańców, stosunek poszczególnych polityków do różnych problemów, poczynając od utworzenia nowego województwa i jego granic, na relacjach międzynarodowych kończąc. Mgr Natalia Barnat słusznie konstatuje, że „sympatie wyborcze (w analizowanym okresie – przyp. BB) skierowane były głównie w stronę ugrupowań prawicowych, czy też centroprawicowych (...). Powyższa sytuacja doprowadziła do tego, że od wyborów parlamentarnych 2005 r. województwo podkarpackie w dyskursie politycznym

nazywane było bastionem PiS" (s. 120). Czynnikiem dodatkowym są tutaj również wyższa zazwyczaj frekwencja wyborcza oraz trwałość wyznawanych poglądów i wartości.

W rozdziale trzecim Autorka poddaje analizie parlamentarzystów z województwa podkarpackiego w badanym czasie. Szczegółowo analizuje i charakteryzuje ich wyniki wyborcze, elementy kampanii wyborczej, zmiany na przestrzeni lat. Opisuje również ich działalność polityczną oraz funkcje sprawowane w parlamencie (np. członkostwo w komisjach i ich prezydiach). Przywołuje wiele kampanijnych i śródkadencyjnych kontekstów i sporów, zwraca uwagę na ważniejsze i ciekawostkowe fakty z życia politycznego. Omawia również stosunek podkarpackich parlamentarzystów do różnych tematów ważnych dla regionu, takich jak na przykład utworzenie uniwersytetu, czy też rozbudowa autostrady A4 i drogi ekspresowej S19 i wielu innych. Podział tego rozdziału jest niestandardowy, aczkolwiek bardzo uzasadniony merytorycznie. Najpierw mgr Barnat analizuje polityków Sejmu III kadencji i Senatu IV kadencji, czyli tych wybranych jeszcze w 1997 roku przed utworzeniem województwa podkarpackiego. Następnie od wyborów 2001 roku dokonuje podziału już zgodnie z granicami nowych okręgów wyborczych, omawiając osoby kandydujące w nowych okręgach wyborczych, funkcjonujących do dzisiaj. A zatem analizuje osoby z okręgu rzeszowsko-tarnobrzeskiego oraz krośnieńsko-przemyskiego do 2015 roku. Rozdział zamyka analiza działalności senatorów z województwa wybranych w różnych okręgach (dokonywane były w międzyczasie zmiany w ordynacji wyborczej), a reprezentujących teren województwa. Autorka tworzy też swoisty typowy portret podkarpackiego parlamentarzysty, który w większości ma przekonania prawicowe, a w przeszłości był działaczem NSZZ „Solidarność” lub PZPR (połowie lewicy). „Spora część parlamentarzystów swoje kariery polityczne rozpoczynała od pracy w samorządzie, pełniąc mandaty radnych” (s. 178) różnych szczebli. Dodatkowo „to osoby w większości wykształcone”, (...) deklarujące „przywiązanie do takich wartości jak: rodzina, tradycja, wiara katolicka i patriotyzm” (s. 179 i 280).

Rozdział czwarty dysertacji stanowi analizę wystąpień parlamentarzystów z Podkarpacia na forum plenarnym Sejmu i Senatu. Autorka przedstawia te wypowiedzi w porządku chronologicznym (kolejne kadencje), dzieląc rozdział na analizę wypowiedzi sejmowych oraz senackich. Szczegółowo analizuje materiał pod względem ilościowym i jakościowym. Oprócz ilości wystąpień zatem zwraca uwagę na

ich treść, tematykę, związek z pełnieniem różnych funkcji w komisjach sejmowych (np. funkcja posła-sprawozdawcy). Szczególnie ważne miejsce w analizie zajmują tematy związane z Podkarpaciem. Autorka dokonuje oceny, którzy z parlamentarzystów je poruszali, a którzy wypowiadali się wyłącznie na tematy ogólnopolskie (np. na s. 181), a nawet definiuje okresy braku intensywnych działań na rzecz województwa z ich strony, pisząc na przykład, że „Pierwsze sto dni kolejnej IV kadencji Sejmu udowodniło, że podkarpaccy posłowie w większości niezbyt starannie przykładali się do swoich zadań. (...) rzadko kiedy zabierali głos. (...) brakowało działań na rzecz zabiegania o dodatkowe środki finansowe dla Podkarpacia” (s. 186). Poprawnie dostrzega również parlamentarzystów wybijających się oraz mniej pracowitych, a na podstawie statystyk wystąpień słusznie wnioskuje, że łatwiej i częściej wypowiadać się posłom będącym w opozycji, niż tym rządzącym (s. 208). Zauważa też, że wystąpienia na mównicy parlamentarnej zależały od przyjętej przez konkretnego parlamentarzystę strategii komunikacyjnej, czy też strategii sprawowania mandatu (s. 215). Autorka wskazuje, że pomimo że „parlamentarzyści z Podkarpacia nie należeli do grona najbardziej aktywnych”, (...) „niezbyt chętnie zabierali głos”, to tematy przez nich podejmowane i w które byli zaangażowani miały szansę na realizację i dużo się o nich dyskutowało. Takie tematy to w szczególności infrastruktura drogowa, fundusze na lotnisko w Jasionce, zabezpieczenia przeciwpowodziowe i organizacja mistrzostw Euro 2012 oraz wsparcie dla przedsiębiorstw w regionie (s. 225).

W ostatnim rozdziale Pani mgr Natalia Barnat analizuje inne przejawy aktywności parlamentarzystów w obu izbach, przyjmując już podział na poszczególne typy aktywności, odbywające się poza salą plenarną. Jest to aktywność w komisjach, zapytania i interpelacje oraz udział w sprawowaniu władzy wykonawczej. Jeśli chodzi o rolę podkarpackich posłów w komisjach, to największą Autorka dostrzega w działalności Komisji Finansów Publicznych, ale też w komisjach z obszaru rolnictwa i środowiska (s.238). Natomiast analizując skrupulatnie interpelacje i zapytania, w których posłowie najbardziej mogli wykazać się dbałością o swój region, Doktorantka zwraca uwagę na tematy „podkarpackie”, którymi interesowali się parlamentarzyści, konkludując że takim pierwszoplanowym tematem była oczywiście infrastruktura drogowa, a na kolejnych miejscach przejścia graniczne, lotnisko, bezrobocie i podkarpackie przedsiębiorstwa (s. 265 i 276). Te tematy przewijają się również w innych częściach pracy. Ciekawy jest również wniosek o rosnącej z kadencji na kadencję liczbie interpelacji i zapytań, niestety nie zilustrowany danymi. Mgr Barnat

dokонуje teŝ oceny aktywnoŝci parlamentarzystów, niekiedy uŝywajac nawet sformułowañ potocznych, które nie stanowiå kategorii analitycznych w pracy naukowej, np. „marny dorobek” na s. 241. W zastępstwie tego moŝna by było pokusić się o iloŝciowå lub jakoŝciowå analizę porównawczå. Podrozdział o udziale w sprawowaniu wåldzy wykonawczej natomiast doprowadziå Autorkę do konstatacji, ŝe „na przestrzeni 15 lat województwo podkarpackie nie miało (...) wielu reprezentantów, którzy zajmowaliby szczególnie istotne funkcje rządowe (...); zaledwie kilka osób objęło (...) stanowiska (...) w randze sekretarza stanu” (s. 266).

Struktura rozprawy jest spójna i logiczna. Zebrany materiał przedstawiony i przeanalizowany jest rzetelnie i prawidłowo. Zasadniczym walorem treści pracy jest jej szczególowoŝć i pogłębiona analiza. Doktorantka wykazała się zarówno rzetelnoŝciå badawczå, jak i cierpliwoŝciå i tytanicznå wręcz pracå, analizujac dostępný materiał, składający się zarówno z dokumentów ŝródłowych, takich jak dokumenty parlamentarne, ale teŝ materiałów ulotnych z kampanii, a takŝe duŝej iloŝci artykułów prasowych opisujących ŝycie polityczne Podkarpacia i będaczych doskonałym ŝródłem informacji oraz ŝródeł dostępných w internecie. Praca ta, a szczególnie rozdziały IV i V, zbierajac informacje i analizy gdzie indziej dotychczas nie podsumowywane, moŝe stanowić doskonałe ŝródło wiedzy dla przyszłych badaczy analizujących scenę polityczną regionu. Natomiast znakomicie wzbogaciłoby ją jeszcze, dajac czytelnikowi lepszy materiał do porównañ nie tylko opisowych, tabelaryczne zestawienie niektórych danych iloŝciowych, dotyczåcych zarówno osób, jak i podejmowanych przez nie aktywnoŝciach w poszczególnych latach, prezentowanych w rozdziałach III – V.

Warstwa metodologiczna pracy

Pomimo pewnego, wspomnianego przeze mnie wczeŝniej, braku precyzji w sformułowaniu pytañ badawczych, Doktorantka przyjmuje metody badawcze adekwatne do dokonania zaplanowanych przez niå ustaleñ naukowych. Wŝród zastosowanych metod badawczych wymienia metodę decyzyjnå, za pomocå której były badane metody podejmowania decyzji politycznych, metodę behawioralnå, za pomocå której badano przyczyny zjawisk, metodę analizy systemowej pomocnå w odtworzeniu procesów kształtujących ŝycie polityczne w regionie oraz metodę historycznå, za pomocå której Autorka badała genezê zjawisk i szukała zwiåzków przyczynowo-skutkowych (s. 6). Zastosowana została równieŝ metoda jakoŝciowa, którą Doktorantka błędnie nazywa metodå wywiadu (s. 6), przeprowadzona technikå

wywiadu z parlamentarzystami z podkarpacia, a precyzyjniej rzecz ujmując, techniką zestandaryzowanego indywidualnego wywiadu pogłębionego (IDI). Chęć i próbę jej zastosowania w pracy uważam za bardzo cenną, jednak jest to metoda bardzo trudna w użyciu, ze względu na niechęć polityków do udzielania badaczom wywiadów i trudność w umówieniu spotkań, czego też Doktorantka doświadczyła osobiście, realizując jedynie cztery wywiady. W związku z tym należy w tej pracy uznać tę metodę za uzupełniającą. Odpowiedzi na pytania badawcze sformułowane są w zakończeniu rozprawy.

Aspekty formalne pracy

Dysertacja napisana jest czytelnym i poprawnym językiem. Użyte sformułowania są na ogół klarowne i precyzyjne. Drobne błędy językowe, interpunkcyjne i edycyjne można będzie skorygować przy ewentualnym wydaniu rozprawy drukiem. Struktura pracy jest przejrzysta i logiczna, treść jest bogato udokumentowana (480 przypisów). Na docenienie zasługuje również wybór źródeł (bibliografia liczy aż 33 strony), wśród których znalazły się źródła archiwalne, źródła drukowane, źródła internetowe, źródła audiowizualne, wywiady własne z parlamentarzystami, opracowania historyczne i politologiczne, artykuły prasowe i artykuły internetowe. Tytuł pracy jest adekwatny do przedstawionej treści.

Wnioski końcowe

Po szczegółowym zapoznaniu się z przedłożoną do recenzji dysertacją mgr Natalii Barnat pod tytułem „Parlamentarzyści z województwa podkarpackiego w latach 1999 - 2015”, stwierdzam, co następuje:

1. Podjęty przez Doktorantkę przedmiot badań jest ważny i aktualny.
2. Przeprowadzone przez Doktorantkę badania są oryginalne i wnoszą istotny wkład w rozwój nauk humanistycznych.
3. Walory badań przeprowadzonych przez Doktorantkę znacznie przekraczają i rekompensują niedociągnięcia, o których pisałem w treści recenzji.
4. Podnoszone przeze mnie wątpliwości i uwagi krytyczne mają na celu zachęcenie Doktorantki do większej wrażliwości na wymogi prac naukowych, w szczególności do stosowania precyzyjnego języka badawczego oraz metodologii. W żadnej mierze nie stanowią negacji dokonanych przez Nią

ustaleń i nie wpływają na pozytywną ocenę przedstawionego do recenzji osiągnięcia naukowego.

5. Wnioski wyciągnięte przez Doktorantkę z badań uważam za uniwersalne i wartościowe.

Wobec powyższego stwierdzam, że recenzowana rozprawa ma charakter oryginalny, spełnia wymienione w ustawie wymagania, a jej Autorka mgr Natalia Barnat wykazała się stosowną wiedzą naukową. W związku z tym przedkładam wniosek, aby dysertacja mgr Natalii Barnat została dopuszczona do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

B. Biskup